

Europese rechtspraak «Rechten van de mens» in kort bestek

Coördinatie: Paul Lemmens, Instituut voor de Rechten van de Mens, KULeuven, en Wouter Vandenhole,
Faculteit Rechten, Universiteit Antwerpen

EHRM 14 september 2010

Rechten van de mens – Recht op vrijheid van meningsuiting – Persoonsgegevens – Strafvervolgung – Vrijheid van drukpers – Bronnengeheim

1. De vrijheid van meningsuiting is van essentieel belang voor de instandhouding van een democratische samenleving. Hieruit volgt dat de grenzen die de overheid oplegt aan de pers niet van die aard mogen zijn dat de pers niet meer in staat is om zijn taak van «publieke waakhond» uit te oefenen (EHRM 26 november 1991, *Observer and Guardian t/ Verenigd Koninkrijk*, § 59). Het bronnengeheim is de hoeksteen van de vrijheid van de pers. Het Hof heeft reeds in eerdere zaken bevestigd dat een inmenging hierop uit den boze is, tenzij die is verantwoord als een maatregel van algemeen belang (EHRM 27 maart 1996, *Goodwin t/ Verenigd Koninkrijk*, § 39, en EHRM 25 februari 2003, *Roemen en Schmit t/ Luxemburg*, § 46). In de zaak-Sanoma Uitgevers werd het Hof opnieuw uitgenodigd om zich te buigen over de heikle belangenafweging tussen het bronnengeheim en het algemeen belang.

2. Op 12 januari 2002 werd er een illegale straatrace gehouden. Journalisten van het weekblad «Autoweek», toebehorend aan Sanoma Uitgevers, mochten een artikel schrijven over dit evenement, op voorwaarde dat zij de identiteit van de betrokkenen niet bekend zouden maken. De foto's die zij maakten, werden bijgewerkt opdat de deelnemers en hun wagens onherkenbaar zouden zijn; ze werden opgeslagen op een cd-rom. De politie legde de straatrace stil, maar er werden geen arrestaties verricht. Kort hierna vermoedde de politie dat een van de wagens uit de illegale straatrace ook als vluchtwagen was gebruikt tijdens een ramkraak in februari 2001. Op 1 februari 2002, nog vóór het artikel gepubliceerd was, gaf de politie aan Sanoma Uitgevers bevel om de cd-rom met foto's over te dragen. Sanoma Uitgevers weigerde dit echter, zich beroepend op het bronnengeheim. Daarop vorderde de openbare aanklager de overdracht van de genomen foto's en ander materiaal betreffende de straatrace. Opnieuw weigerde Sanoma Uitgevers hierop in te gaan. Met het oog op een rechterlijke bekrachtiging, kwamen de advocaat van Sanoma Uitgevers en de openbare aanklager uiteindelijk tot een overeenkomst om de onderzoeksrechter erbij te betrekken. Hoewel deze laatste beklemtoonde dat hij in deze aangelegenheid juridisch niet bevoegd was, gaf hij in een telefoongesprek met de advocaat en de openbare aanklager toch te kennen dat het

strafrechtelijk onderzoek naar de ramkraak voorrang had op het bronnengeheim van Sanoma Uitgevers. Op 2 februari 2002 overhandigde Sanoma Uitgevers de cd-rom, die dan officieel in beslag werd genomen. Twee maanden later vorderde Sanoma Uitgevers bij de rechtbank de opheffing van de inbeslagname, de vernietiging van de gegevens in bezit van de politie en een verbod voor de politie om de verkregen gegevens nog verder te gebruiken. Op 19 september 2002 besloot de rechtbank de inbeslagname op te heffen, maar verwierp zij de vordering voor het overige. Volgens de rechtbank was de inbeslagname niet onwettig. Een beroep van Sanoma Uitgevers bij de Hoge Raad werd op 3 juni 2003 onontvankelijk verklaard bij gebrek aan een actueel belang.

3. Sanoma Uitgevers diende daarop een klacht in bij het EHRM, waarin zij een schending van art. 10 EVRM aanvoerde om reden dat zij verplicht was geweest informatie vrij te geven die haar bronnen kon onthullen. Op 31 maart 2009 oordeelde de Gewone Kamer van het Hof dat, hoewel een gedwongen overdracht van gegevens afkomstig van journalistieke bronnen een «chilling effect» kon hebben op de persvrijheid, de Nederlandse overheden de mogelijkheid moesten hebben om een belangenafweging te maken. Het Hof oordeelde dat de informatie op de cd-rom relevant was gebleken voor het strafrechtelijk onderzoek en dat de overheden de informatie ook enkel voor dat doel hadden gebruikt. Het Hof besloot dat er geen schending was van art. 10 EVRM. Deze uitspraak werd gewezen met een nipte meerderheid, vier stemmen tegen drie, wat duidt op de gevoeligheid van het onderwerp. In september 2009 werd de zaak op verzoek van Sanoma Uitgevers verwezen naar de Grote Kamer.

4. In de Grote Kamer onderzocht het Hof eerst of er sprake was van een inmenging in de vrijheid van meningsuiting. Het Hof meende dat het niet nodig was om na te gaan of er een overeenkomst tot vertrouwelijkheid bestond. Net zoals de Gewone Kamer, ging de Grote Kamer er vanuit dat de verzoekende vennootschap zich ertoe had verbonden de wagens en bestuurders onidentificeerbaar te maken. Verwijzende naar vorige rechtspraak (EHRM 8 december 2005, *Nordisk Film & TV A/S t/ Denemarken*, en EHRM 15 december 2009, *Financial Times Ltd and Others t/ Verenigd Koninkrijk*, § 59) beklemtoonde het Hof dat een «chilling effect» kan optreden indien journalisten (moeten) assisteren bij de identificatie van anonieme bronnen. Aangezien het in deze zaak over een gedwongen overdracht van materiaal afkomstig van journalistieke bronnen ging, die kon leiden

tot de identificatie van anonieme bronnen, besloot het Hof dat er sprake was van een inmenging (§§ 64-72).

5. Vervolgens ging het Hof na of deze inmenging bepaald was bij wet. Beide partijen waren het erover eens dat er een basis was in de nationale wetgeving, nl. een bepaling van het Wetboek van Strafvordering. Er was echter discussie over de kwaliteit van deze wet en meer specifiek over de procedurele garanties die ontbraken. Volgens de verzoekende vennootschap was de wetgeving te vaag, waardoor zij te veel discretionaire bevoegdheid gaf aan de overheid. Voorts vond de verzoekende vennootschap dat ook het ontbreken van een wettelijk vereiste tot rechterlijke controle van een bevel tot overlegging van stukken, onverenigbaar was met de vrijheid van meningsuiting (§§ 74-77). Het Hof bevestigde dat de controle door een onafhankelijke en onpartijdige instantie een belangrijke garantie is ter bescherming van de rechten van de media. Voorts oordeelde het Hof dat deze controle moet plaatsvinden vóór een eventuele gedwongen overdracht van journalistieke bronnen. Het Hof meende dat de beslissing van de onafhankelijke controle-instantie onderworpen moet zijn aan duidelijke criteria. Het controle-orgaan moet ook bevoegd zijn om een overdracht van gegevens te weigeren of te beperken als het bronnengeheim anders in gevaar zou komen. In het geval van spoedeisendheid, moet er een procedure bestaan waarin de informatie, die kan leiden tot de schending van het bronnengeheim, kan worden gescheiden van de informatie die zo'n gevaar niet inhoudt (EHRM 16 oktober 2007, *Wieser en Bicos Beteiligungen GmbH t/ Oostenrijk*, §§ 62-66) (§§ 88-92).

6. Het Hof stelt vast dat de controle volgens het Nederlandse Wetboek van Strafvordering wordt uitgeoefend door de openbare aanklager. Volgens het Hof is een openbare aanklager wegens zijn positie echter niet voldoende objectief en onpartijdig om de afweging te maken tussen de verschillende belangen. Terwijl de Gewone Kamer de tussenkomst van de onderzoeksrechter aanvoerde als een adequate beschermingsmaatregel, neemt de Grote Kamer een ander standpunt in. Volgens de Grote Kamer was er geen basis in de wetgeving die in deze tussenkomst voorzorg en was de onderzoeksrechter (slechts) opgeroepen met het oog op het geven van een advies. De onderzoeksrechter had geen juridische bevoegdheid en kon zich daarom niet uitspreken over deze zaak. Ook de controle die achteraf werd uitgeoefend door de rechtbank, was niet voldoende, omdat zij niet over de bevoegdheid beschikte om het onderzoek tegen te houden. Het Hof oordeelde daarom dat de bestaande wetgeving in Nederland ontoereikend was, aangezien ze niet voorzorg in een adequaat beschermingsmechanisme dat op een onafhankelijke en onpartijdige manier kon nagaan of het algemeen belang voorrang had op het bronnengeheim. Volgens het Hof was de inmenging in de vrijheid van meningsuiting niet bepaald bij wet en was er dus een schending van art. 10 EVRM. Deze beslissing werd met unanimititeit genomen, wat in schril contrast staat tot de beslissing van de Gewone Kamer (§§ 92-100).

7. Met de uitspraak van de Gewone Kamer had het Hof de kans gemist om het belang van het bronnengeheim te

beklemtonen en had het de deur opengezet voor verder misbruik. De uitspraak van de Grote Kamer geeft aanleiding tot opluchting. Het bronnengeheim is belangrijk voor een democratische rechtstaat, en uitzonderingen hierop moeten verankerd zijn in de wet en omkaderd worden door sterke juridische waarborgen.

In België zijn deze juridische waarborgen opgenomen in de wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen. Hierin beklemtoont de Belgische wetgever de bescherming van het bronnengeheim, maar verleent hij daaraan geen absoluut karakter. Een journalist kan worden gedwongen om zijn informatiebronnen vrij te geven, maar enkel op vordering van de rechtbank, indien deze informatie onontbeerlijk is voor het voorkomen van verdere misdrijven en deze informatie op geen enkele andere manier kan worden verkregen. Bij arrest nr. 91/2006 van 7 juni 2006 vernietigde het Arbitragehof de beperking van het toepassingsgebied van bovenstaande wet tot journalisten, zodat voortaan ook bloggers de bescherming van de wet kunnen invoeren.

8. Opmerkelijk in de zaak-*Sanoma Uitgevers* is ten slotte de houding van de Nederlandse rechter Myjer. Als «nationale rechter» zat hij zowel in de Gewone Kamer als in de Grote Kamer. In de Gewone Kamer was hij nog van oordeel dat er geen schending was van het EVRM. In de Grote Kamer kwam hij tot een andere conclusie. In zijn afzonderlijke mening schrijft hij dat één van zijn collega's hem tijdens de deliberatie in de Grote Kamer de vraag stelde of hij ook zou concluderen dat art. 10 EVRM niet geschonden was indien dezelfde zaak zou zijn gericht tegen één van de nieuwe Europese Staten. Het was deze vraag die rechter Myjer deed inzien dat het niet-besluiten tot een schending van het bronnengeheim een gevaarlijk signaal zou geven aan politie-eenheden doorheen heel Europa, niet enkel in Oost-Europa, maar ook in West-Europa. Een kleine anekdote met een grote kern van waarheid.

(Sanoma Uitgevers t/ Nederland)

(Elektronische vindplaats: <http://www.echr.coe.int/echr/>)

Charline Daelman

EHRM 16 november 2010

Rechten van de mens – Eerlijk proces – Assisenprocedure – Motiveringsplicht

1. In oktober 2003 verscheen de verzoeker in deze zaak, Richard Taxquet, samen met zeven andere beschuldigen, voor het Hof van Assisen te Luik op beschuldiging van moord op Minister van Staat André Cools en van poging tot moord op diens partner. Aan de jury werden in totaal 32 schuldvragen voorgelegd, waarvan er vier betrekking hadden op de verzoeker. Deze vier vragen waren een loutere herformulering in vraagvorm van de toepasselijke strafrechtelijke bepalingen. Toen de verzoeker op